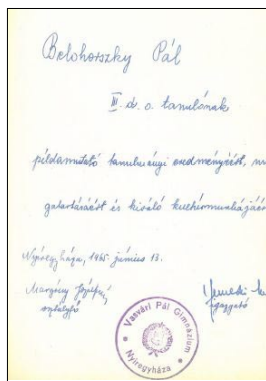


SONNEVEND PÉTER

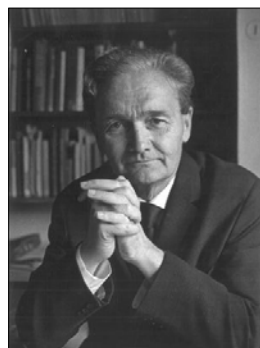
Németh László és Belohorszky Pál kapcsolatáról

Az esszéíró Belohorszky Pál (1948–1988) széleskörűen művelt tanár szülei – dr. Belohorszky Ferenc (1905–1991) magyar és német, Belohorszky Ferencné Argalás Sarolta (1908–1973) pedig magyar és francia szakos tanári diplomával rendelkezett – révén ismerkedhetett meg Németh László (1901–1975) műveivel és gondolataival.

Kapcsolatuk – mai, részleges forrásaink alapján – főbb vonalakban rekonstruálható. A Németh Lászlóhoz írott és fennmaradt Belohorszky-levelek megtalálhatók az életműkiadás¹ levelezés-köteteiben. Németh László fiatal hívéhez íródott levelei viszont máig lappanganak. Van ugyanakkor néhány olyan levél a család birtokában, amelyet Belohorszky szüleihez intézett: itt több alkalommal kitüntetett helyet kap Németh Lászlóhoz fűződő tanítványi kapcsolata. Fontosak a fennmaradt, Németh László által dedikált könyvek adatai is (ezek szintén a családi hagyatékban találhatók).



A május 4-én született, 17 éves fiatalember a nyíregyházi Vasvári Pál Gimnázium harmadik osztályát befejezve, 1965-ben szép ajándékot kapott iskolájától: egy Németh László-kötetet.² Belohorszky ez év folyamán (őszén?) kereste fel első ízben a mestert levelével (ez hiányzik a jelzett kiadásból). Németh válaszolt, s megküldte a Koffán Károly (1909–1985) által készített – jól ismert – fotóportrét e szavakkal dedikálva: „Belohorszky Pálnak azzal a kívánsággal, hogy viszonya



az irodalomhoz maradjon mindig olyan szép, tiszta, mint most. Budapest, 1965. nov. 19. Németh László”.

¹ Németh László élete levelekben. I–III. Összegyűjt. és szerk. Németh Ágnes. Budapest, Osiris, 2000. – A továbbiakban a szövegben e kiadás II. és III. kötetére hivatkozunk egyszerű módon, csupán a kötet és az abban található levél számát jelölve (pl. II. 2608.).

² A kötetben az iskola igazgatója és Margócsy Józsefné (Belohorszky osztályfőnöke) dicséretekkel („példamutató tanulmányi eredményért, magatartásáért és kiváló kulturmunkájáért”) halmozzák el az ifjú tanítványt.

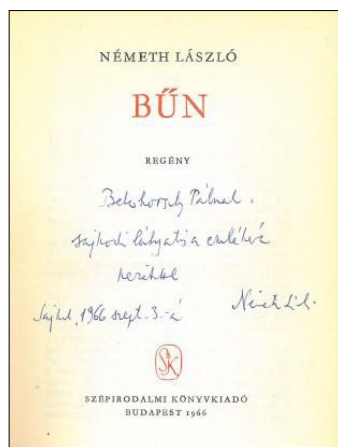
Ezt a küldeményt köszöni meg a fiatalember december 2-ra datált levelében:³ „Legkedvesebb Íróm! [...] én voltam a világ legboldogabb embere [...] Nagyon sokat köszönhetek Önnek. Az irodalom, a művészet szeretetét, ami leginkább az Ön műveinek a hatására fejlődött ki bennem. [...] Ha magyar tanár leszek, szeretnék Németh László-kutató lenni”. A levél utal arra, hogy a dedikált fénykép mellett dedikált könyv is érkezett a címzetthez.

A következő, 1966. év márciusában Belohorszky ismét jelentkezik.⁴ Beszámol arról, hogy az országos tanulmányi versenyre orosz nyelven írott dolgozatot nyújtott be (*Kit tekintek példaképemnek?*), s ezzel a Németh Lászlóról készült dolgozatával megyei első helyet vívott ki magának. A fővárosba készül, ahol szeretné a mestert személyesen is megismerni, kéri tehát, hogy felkereshesse őt. A személyes ismerkedésre végül Sajkódon került sor – lásd alább. Belohorszky következő levelében 1966. április 21-é⁵ arról ír, hogy gimnáziumi önképzőkörükben – kezdeményezésére – Németh László-estet készülnek tartani, ahol ő fogja ismertetni Németh László tevékenységét, „mint embert és művészt”. Arról is beszámol, hogy elolvasta az író *Ember és szerep* című könyvét („apám könyvtárának egy zugában bukkantam rá”). Röviden bemutatja apját: „45 előtt gimnáziumi tanár”, akit a „szabolcsi irodalmi élet elindítójaként tartanak számon”, kinek cikkei jelentek meg a „Protestáns Szemlében, a Látóhatárban stb.”. (Németh László ismerhette a 30-as években Belohorszky Ferenc nevét: Gulyás Pál (1899–1944) debreceni költőnek az íróhoz intézett egyik levelében is felbukkan Belohorszky Ferenc neve.)

Az író végül Sajkódon kereshette fel 1966. szeptember elején. Ekkor kapott dedikált példányt a *Bűn* című regényből: „Belohorszky Pálnak sajkodi látogatása emlékére szeretettel. Sajkod, 1966. szeptember 3-án Németh László”.

Következő levelében 1966. szeptember 29-én⁶ Belohorszky – ekkor már újdonsült debreceni, magyar–orosz szakos egyetemista – az első találkozás örömét, a „felejthetetlen sajkodi élményt” köszöni meg.

1967 tavaszán ismét találkoztak, ahogy erről Belohorszky következő fennmaradt leveléből (1967. április 15.)⁷ értesülünk. Ekkor az egyetemista dolgozatot készül írni, ennek címét is közli: *Németh László és a magyar nemzeti hagyomány* (nincs tudomásunk a dolgozat sorsáról). „Küldetéstudat”-ot említ, s kifejezése – „mint egyik választott, szeretném boldoggá tenni” – Németh Lászlóhoz fűződő, különlegesnek felfogott kapcsolatot érzékeltet.



³ Németh László élete levelekben. II. 2608.

⁴ Uo. II. 2677.

⁵ Uo. II. 2697.

⁶ Uo. II. 2813.

⁷ Uo. III. 2955.

Az 1967 júliusában íródott újabb, s otthonról, Nyíregyházáról küldött levelében⁸ Belohorszky beszámol, hogy „nagyban írom a legutóbbi levélben már említett dolgozatot”. Németh hamar válaszolhatott, mert Belohorszky már július 25-án megköszöni azzal,⁹ hogy az író „új lendületet adott a dolgozat írásához”. Amivel igyekeznie is kell, hisz, ahogy írja, a hónap végén megérkezik – tíz év után először – Svédországban élő bátyja. Ezek után valószínűleg szeptemberben ismét találkoztak...

1968-ban Belohorszky Pál átkerült a pesti egyetemre, s egyben ösztöndíjat nyert, hogy a Szovjetunióban tanulhasson egy évig.¹⁰

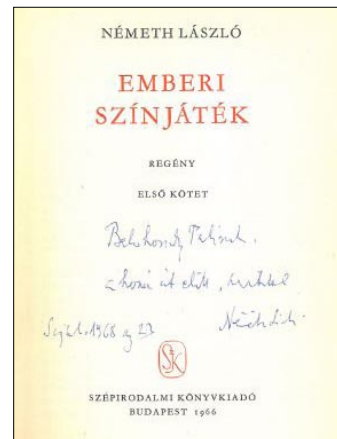
A nagy út előtt újabb sajkódi látogatásra került sor. Ekkor viszi magával Belohorszky édesanyjának Németh Lászlóhoz intézett levelét.¹¹ Ennek szövegében azonos, kézzel írott változata a család levelei közt fennmaradt, faksimiléjét mellékletben közöljük (1. mell.). Az édesanya megköszöni „mindazt, amit Pali lelki fejlődésében (Németh László) sugárzó közelsége jelent”. Egyben megköszöni a dedikációt is, mely jelzi, hogy az író „egy pillanatig, míg írta, intellektusába befogadta, felmérte és megértette az életemet”.

A dedikáció még tavasszal – az *Égető Eszter* példányán – született, s így hangzik: „Belohorszky Ferencné Argalás Saroltának, aki maga is egy Égető Eszter-i utat tett meg, szeretettel Németh László Budapest, 1968. március 21.” (2. mell.)

A sajkódi látogatás dátumát az ott kapott dedikációból olvashatjuk ki. Az író *Emberi színjáték* című, az életmű-kiadás keretében frissen megjelent kötetét ajánlódokozta ifjú hívének, e szavakkal: „Belohorszky Pálnak a hosszú út előtt, szeretettel Németh László Sajkod, 1968. aug. 23.” (Talán szóba került a beszélgetés során az is, hogy Németh 1958-ban járt a Szovjetunióban.)

A látogatásról Belohorszky beszámolt szüleinek Vlagyimirben, szeptember 8-án keltezett hosszabb levelének utolsó szakaszában. Ezeket írja: „Németh Lászlónak átadtam a levelet, nagyon örült, azonnal kézcsókját küldte anyunak, s mosolyogva eltette zsebébe a levelet, nem olvasta előttem el. Amikor kikísért, Ella néni meglátta, hogy zsebében valami fehérlik, gyorsan kivette és kérdezte, mi az? Utána tréfálkoztak. Előtte egy beszélgetésből kiderült Ella néni cinkosan odavetett mondata nyomán, hogy a Laci bácsit igazán mindig csak az tudta fellelkesíteni, ha egy nőnek megnyerte műveivel a bizalmát, rajongását. Így szerencsés ötlet volt az a levél.” (3. mell.)

Belohorszky következő fennmaradt levele Vlagyimirben született 1969. április 18-án.¹² Ebben először szólítja meg az író közvetlenül: a korábbi „Példaképm!” helyett



⁸ Uo. III. 3012.

⁹ Uo. III. 3020.

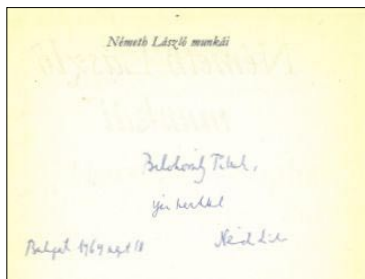
¹⁰ Ezt a lehetőséget a két kormány teremtette meg a hazai orosz szakos hallgatók jobb felkészítése végett: először 1966-ban indulhatott egy mintegy 50 fős csoport, akkor a Moszkvai Állami Lomonoszov Egyetemre, köztük volt e sorok jegyzője is.

¹¹ Németh László élete levelekben. III. 3272.

¹² Uo. III. 3454.

itt már „Kedves Laci Bácsi!” olvasható. Későbbi leveleiben lesz a megszólítás „Drága Laci Bácsi!” is. Ismét műelemzésre készül, ezúttal az *Iszony* című regény van kezében. „Szeretném, ha sikerülne megírni a *Gyászal* és a görögséggel mélyen érintkező regény részletes elemzését”, – írja levelében, majd így folytatja: „Sokat gondolkoztam azon, hogyan kísér engem végig életemen a sajkódi élmény? Hogyan szól majd hangja tíz, húsz év múlva. Amikor elolvastam a *Tanulmányokat*, úgy éreztem, megkaptam a választ. [...] megértettem, hogy annak az értünk végzett munkának a derús vállalása kíséri végig életemet egy biztató szempár nézésével, melyért ma a születésnapon (t.i. Németh László születésnapján), a visszatekintés napján sokszorosán hálával és tisztelettel mondok köszönetet.”

1968 végén, 1969 legelején datálódik Belohorszky újabb levele.¹³ Hosszú líraiszszéisztikus szövege december 12-én született, de a rövid kísérő sorok szerint csak január 13-án készült feladni. Aligha tévedünk, ha a hosszú levél stílusának ihletője Juhász Ferenc (1928–2015) költészete: „S megjelenik Vörösmarty Hegedű-torkú átok-reménykedés örvénye szürke-nem-moccanó, kékhomályú tekintetben, s vágató viharlovasa ő most az éjnek, vágat csillag-sarkantyús lovasként, feketesörényű fekete-vörös libegésű »Lesz még egyszer ünnep« átoklován, s halántékán vércsillag, két szépszemű vérrózsa tündöklök, és száguld tovább a csönd átok-átoktalanul.”



1969 szeptemberében ismét találkozhattak, ezúttal Budapesten, a Szilágyi Erzsébet fasori lakásban. Erről Németh László dedikációja tanúskodik a *Negyven év – Horváthné meghal – Gyász* című, 1969-ben napvilágot látott kötetben: „Belohorszky Pálnak igaz szeretettel Németh László Budapest 1969. szeptember 18.”

Vagy akkor ősszel, vagy a következő évben újabb dedikáció születik, ezúttal az *Utolsó kísérlet* című (szintén 1969-ben megjelent) kötetben: „Belohorszky Pálnak őszinte szeretettel, vívódásaiért csodálva: Németh László” (ezúttal hiányzik a hely és időpont megjelölése).



1970 nyarán ismét Sajkód a találkozás helyszíne, itt Belohorszky újabb kötetet kap dedikáltan. Ez *Az én katedrám. Tanulmányok* című kötet (Bp. 1969.), benne: „Belohorszky Pálnak okulásul, szeretettel Németh László Sajkod 1970. júl. 4-én”.¹⁴ Ez utóbbi két dedikáció már jelzi a kapcsolat szívélyessé válását: Pálból „Pali” lett.

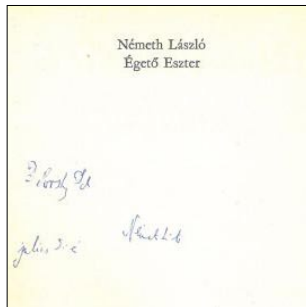


¹³ Uo. III. 3601.

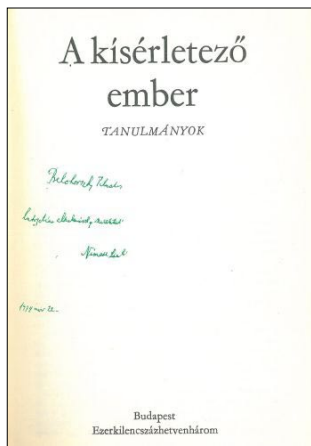
¹⁴ Németh László Sajkódot rövid o-val írta.

Belohorszky valószínűleg 1970 őszén, az egyetemen megismeri, majd 1971 júniusában elveszi Juhász Ferenc költő (1928–2015) Katalin lányát (1951–).

Belohorszky Németh Lászlóhoz írt, utolsóként fennmaradt levele (Tihany, 1971. július 3.)¹⁵ III. 3759.) felidézi a budapesti lakásban tett 1970. októberi látogatást: „Drága Laci Bácsi! Amikor legutóbb Laci bácsinál jártam a fasori harmadik emelet magányos szobájában, szelíd gondoskodással hajolt az *Égető Eszter* korrektúrája fölé.” (A dedikált Németh László-kötetek sorát gazdagítja az 1971-ben megjelent *Égető Eszter*-kötet is, e dedikáció azonban már egy súlyos betegséggel – a hipertóniával – küzdő ember keze által íródott. Datálása is hiányos, eltér a megszokottól, mindössze ennyit tartalmaz: „július 3-án”). A levél további része a házasságról szól, majd, minthogy Tihanyban tartózkodnak, egy „nagy” tervről: „hétfőn meglátogatjuk Laci bácsiékat [...] délelőtt 11 és 12 között sétálnánk át a tihanyi dombokon: azon az úton, melyen öt éve először sétáltam együtt Laci bácsival, megnézni a csúcst, a vizet és a templomot”.



Belohorszky házassága zátonyra jut, hamarosan el is válnak.



Németh László utolsó Belohorszky-nak szóló fennmaradt dedikációját *A kísérletező ember. Tanulmányok* című kötet (Bp. 1973.) tartalmazza (szintén igen erős jellel a betegségnek, pár hónappal Németh halála előtt): „Belohorszky Palinak látogatása alkalmával szeretettel Németh László 1974. nov. 12.”

Feltevésként fogalmaztuk meg, mintha a korai Németh László-i hatás helyét egy idő után Juhász Ferencé foglalta volna el. Belohorszky az élő írók közül kétségkívül legtöbbet Juhász alkotásaival foglalkozott (Mindkét esszékötetében van Juhászról írott tanulmánya). Számos Belohorszky-írás a Juhász Ferenc által 1974-től 1991-ig szerkesztett Új Írásban látott napvilágot. Juhász közel tucatnyi dedikált kötete van meg a Belohorszky-

hagyatékban.

Az egyetlen ismert, Németh Lászlóról írott tanulmánya is az Új Írásban jelent meg (*A lélek kertésze*),¹⁶ amely helyet kapott Belohorszky második, *Égő rózsamáglya* című esszékötetében is.¹⁷ Az írás sok mindenről szól (Németh László-i alkat, Szabó Dezső, küldetéstudat stb.), miközben viszonylag háttérbe szorulnak Németh szépirodalmi művei.

Belohorszky Pál alig két évtizedes szellemi pályája számos értéket rejt. Nemzedéke egyik legsokoldalúbban felkészült (filozófia, esztétika, zene) képviselőjeként izgalmas

¹⁵ Uo. III. 3759.

¹⁶ BELOHORSZKY PÁL: A lélek kertésze In: Új Írás, 1981. 12. sz. 15–26.

¹⁷ BELOHORSZKY PÁL: Égő rózsamáglya. Budapest, 1987. Szépirodalmi K., 358–383.

